

УДК 378.147:37.013.73

DOI: <https://doi.org/10.32782/apv/2025.5.21>

Оксана РАНЮК

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри слов'янської філології, Хмельницький національний університет, вул. Інститутська, 11, м. Хмельницький, Україна, 29000

ORCID: 0000-0001-8859-9254

Інна ГОРЯЧОК

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри слов'янської філології, Хмельницький національний університет, вул. Інститутська, 11, м. Хмельницький, Україна, 29000

ORCID: 0009-0001-1708-9705

Бібліографічний опис статті: Ранюк, О., Горячок, І. (2025). Педагогічна практика як засіб формування рефлексивної культури майбутнього вчителя. *Acta Paedagogica Volynienses*, 5, 154–161, doi: <https://doi.org/10.32782/apv/2025.5.21>

ПЕДАГОГІЧНА ПРАКТИКА ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ РЕФЛЕКСИВНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ

Актуальність дослідження зумовлена потребою формування у майбутніх учителів здатності до глибокого самоаналізу, критичного осмислення власної діяльності та усвідомленого професійного розвитку, що визначається як складова рефлексивної культури педагога. У статті розглядається педагогічна практика як ефективний засіб формування рефлексивної культури майбутнього вчителя. Підкреслюється, що сучасна система педагогічної освіти має не лише забезпечувати засвоєння теоретичних знань і методичних умінь, а й створювати умови для розвитку здатності до самопізнання, самокорекції та педагогічної емпатії. Проаналізовано зміст і мету різних видів педагогічної практики, зокрема пропедевтичної, навчальної та виховної, які забезпечують поступове занурення студентів у професійну діяльність і сприяють формуванню їхньої рефлексивної компетентності.

У статті висвітлено основні методи розвитку рефлексії: ведення рефлексивного щоденника, аналіз педагогічних ситуацій, само- та взаємооцінювання, моделювання педагогічних проблем і прийняття рішень. Наведено приклади практичних завдань, що стимулюють осмислення власних дій та сприяють формуванню педагогічної самосвідомості. Окреслено типові труднощі формування рефлексивної культури: психологічні бар'єри, недостатню інтеграцію теорії й практики, обмежену методичну підтримку. Зроблено висновок, що педагогічна практика виступає не лише засобом перевірки професійної готовності, а й ключовим чинником становлення самостійного, відповідального й здатного до саморозвитку вчителя нового покоління.

Ключові слова: педагогічна практика, рефлексивна культура, професійна підготовка, майбутній учитель, саморозвиток.

Oksana RANIUK

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor at the Department of Slavic Philology, Khmelnytskyi National University, Instytutska str., 11, Khmelnytskyi, Ukraine, 29000

ORCID: 0000-0001-8859-9254

Inna GORIACHOK

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor at the Department of Slavic Philology, Khmelnytskyi National University, Instytutska str., 11, Khmelnytskyi, Ukraine, 29000

ORCID: 0009-0001-1708-9705

To cite this article: Raniuk, O., Horiachok, I. (2025). Pedagogical practice as a means of forming the reflective culture of the future teacher [Pedahohichna praktyka yak zasib formuvannia refleksyvnoi kultury maibutnoho vchytelia]. *Acta Paedagogica Volynienses*, 5, 154–161, doi: <https://doi.org/10.32782/apv/2025.5.21>

PEDAGOGICAL PRACTICE AS A MEANS OF FORMING THE REFLECTIVE CULTURE OF THE FUTURE TEACHER

The relevance of the study is determined by the need to develop in future teachers the ability for deep self-analysis, critical reflection on their own activities, and conscious professional growth – qualities that constitute the essence of a teacher's reflective culture. The article examines teaching practice as an effective means of forming the reflective culture of future educators. It emphasizes that the modern system of teacher education should not only ensure the acquisition of theoretical knowledge and methodological skills but also create conditions for the development of self-awareness, self-correction, and pedagogical empathy. The content and objectives of different types of teaching practice – including introductory, instructional, and educational – are analyzed, as they provide a gradual immersion of students into professional activity and contribute to the formation of their reflective competence.

The study outlines key methods for developing reflection: maintaining a reflective diary, analyzing pedagogical situations, conducting self- and peer-assessment, and modeling pedagogical problems with subsequent decision-making. Practical tasks that encourage reflection on one's own actions and promote the development of pedagogical self-awareness are presented. The article also highlights common challenges in cultivating reflective culture, such as psychological barriers, insufficient integration of theory and practice, and limited methodological support. It concludes that teaching practice serves not only as a means of assessing professional readiness but also as a key factor in shaping an independent, responsible, and self-developing teacher of the new generation.

Key words: teaching practice, reflective culture, professional training, future teacher, self-development.

Актуальність проблеми. Педагогічна практика є важливим елементом підготовки майбутніх учителів і виступає ключовим механізмом інтеграції теоретичних знань та практичних умінь. В умовах сучасної освіти, яка характеризується швидкими соціальними та технологічними змінами, підготовка професійно компетентного вчителя потребує не лише освоєння педагогічних теорій і методик, а й розвитку рефлексивної культури – здатності до усвідомленого аналізу власної діяльності, критичної оцінки педагогічних рішень, самокорекції та пошуку ефективних стратегій у навчальному процесі. Рефлексивна культура є фундаментальною умовою розвитку професійної майстерності, етичної відповідальності та соціальної адаптивності педагога.

Актуальність дослідження зумовлена низкою соціально-педагогічних і професійних

чинників. Сучасна школа висуває нові вимоги до особистості вчителя, адже він повинен не лише передавати знання, але й розуміти вплив власної діяльності на розвиток учнів, приймати педагогічно обґрунтовані рішення, передбачати наслідки своїх дій та адаптуватися до швидкозмінного освітнього середовища. Водночас традиційні підходи до підготовки педагогів здебільшого орієнтовані на накопичення теоретичних знань та оволодіння технічними навичками, що не завжди стимулює розвиток критичного мислення і здатності до саморефлексії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема формування рефлексивної культури майбутнього вчителя широко представлена у працях українських науковців, які досліджують різні аспекти професійного становлення педагога. Зокрема, питання розвитку педагогічної рефлексії, самопізнання й самовдос-

коналення висвітлено у працях Т. Волкової, І. Зязюна, Л. Савченко, О. Семеног, Н. Тарасенко, Л. Хомич.

І. Зязюн підкреслює значення педагогічної рефлексії як складника професійної майстерності вчителя, що забезпечує його здатність до осмислення власної діяльності. Л. Хомич розглядає процес професійної підготовки педагога крізь призму саморозвитку особистості та усвідомлення педагогічних цінностей.

У працях Л. Савченко та О. Семеног наголошено на важливості інтеграції теоретичної і практичної підготовки в системі педагогічної освіти, що сприяє становленню професійної самосвідомості майбутнього вчителя. Н. Тарасенко й Т. Волкова досліджують ефективні педагогічні умови формування рефлексивної культури студентів – через моделювання педагогічних ситуацій, використання інтерактивних технологій, аналіз власного досвіду під час практики.

Отже, узагальнення наукових підходів свідчить, що педагогічна практика є провідним засобом формування рефлексивної культури майбутніх учителів, оскільки поєднує самопізнання, аналіз діяльності та усвідомлення власної педагогічної позиції.

Мета статті полягає у комплексному дослідженні педагогічної практики як засобу формування рефлексивної культури майбутніх учителів та обґрунтуванні її ролі у підготовці педагогів нового покоління.

Виклад основного матеріалу дослідження. Педагогічна практика надає студентам унікальну можливість зануритися в реальні умови освітнього процесу, зіткнутися з життєвими педагогічними ситуаціями та опанувати навички, які не можуть бути повністю сформовані в аудиторії. Через спостереження за роботою досвідчених учителів, участь у проведенні уроків, взаємодію з учнями та аналіз власних дій студенти отримують простір для усвідомленого самовдосконалення. Така практика дає можливість сформувати навички рефлексивного мислення, що є запорукою розвитку професійної автономії, педагогічної емпатії та етичної відповідальності.

Особливу увагу приділяють розвитку методів та прийомів, які стимулюють студентів до самокритичного аналізу власної діяльності: ведення рефлексивних щоденників, обговорення педагогічних ситуацій, моделювання

конфліктів та педагогічних проблем, самооцінювання та взаємооцінювання. Саме такі інструменти дають змогу студенту усвідомити причинно-наслідкові зв'язки між власними рішеннями та результатами навчального процесу, а також сформулювати вміння робити висновки для подальшого професійного розвитку.

Осмислення сутності рефлексивної культури майбутнього вчителя передбачає її розгляд як складової частини багатогранного явища – професійної культури педагога. Це, насамперед, вимагає аналізу базового поняття «культура». У науковому просторі існує значна різноманітність підходів до визначення терміна «культура», що зумовлює необхідність уточнення його змісту в контексті нашого дослідження.

У Психологічному словнику подано таке визначення поняття: «Культура – сукупність досягнень і високий рівень розвитку людства в суспільному виробництві, розумовому і духовному відношеннях. Культура є системою духовних форм забезпечення життєдіяльності людини» (Побірченко, 2007, с. 150). На нашу думку, більш повне тлумачення цього поняття представлено в Українському педагогічному словнику: «Культура» (від лат. cultura – виховання, освіта, розвиток) – сукупність практичних, матеріальних і духовних надбань суспільства, які відображають історично досягнутий рівень розвитку суспільства й людини і втілюються в результатах продуктивної діяльності. У вужчому розумінні культура – це сфера духовного життя суспільства, що охоплює насамперед систему виховання, освіти, духовної творчості [...]. Водночас під культурою розуміють рівень освіченості, вихованості людей, а також рівень оволодіння якоюсь галуззю знань або діяльності» (Гончаренко, 2011, с. 182).

Перші уявлення про феномен рефлексії сформувалися ще в античній філософії. У працях Сократа, Платона та Арістотеля простежується ідея самопізнання як основи розвитку мислення й морального вдосконалення людини. Подальший розвиток поняття рефлексії відбувся у філософії Західної Європи XVII–XVIII століть. Так, Ф. Бекон наголошував, що справжнє знання досягається шляхом спостереження, аналізу, порівняння й експерименту (Шинкарук, 2002).

І. Кант трактував рефлексію як особливий спосіб пізнання, який дозволяє людині усві-

домлювати власні пізнавальні дії. Г. Гегель розглядав її як рушійну силу розвитку особистості, виокремлюючи суб'єктивну рефлексію, спрямовану на внутрішній світ людини, та об'єктивну, що проявляється в її практичній діяльності. У філософському контексті рефлексію розуміють передусім як процес усвідомлення суб'єктом передумов власного мислення, оцінки причин і наслідків своїх суджень. Вона є засобом розвитку самосвідомості та мислення, способом пізнання себе й інших через усвідомлення власних поглядів, а також сприйняття поглядів інших людей щодо себе (Шинкарук, 2002).

Подальшого розвитку наукове поняття «рефлексія» набуло передусім у психології та педагогіці. У працях психологів воно розглядалося як здатність особистості до самоаналізу, осмислення власних думок і дій, уміння спрямовувати пізнавальну активність на внутрішній світ людини. Рефлексію почали трактувати як механізм самопізнання, що забезпечує усвідомлення процесів мислення й регуляцію власної поведінки (Побірченко, 2007).

Рефлексія як психологічне явище є важливим чинником професіоналізму, компетентності та професійної зрілості педагога. У педагогічній науці поняття «рефлексія» трактується як процес самоспостереження, роздумів над власними діями, прагнення усвідомити та зрозуміти свої почуття, мотиви й вчинки (Гончаренко, 2011). Значного значення цьому процесу надавав Й. Песталоцці, який розглядав рефлексію як здатність учителя аналізувати власну професійно-педагогічну діяльність, пізнавати учня, його потреби та можливості. На його думку, саме це сприяє вдосконаленню педагогічної майстерності та зростанню професіоналізму вчителя.

Наукові дослідження підтверджують, що професійна рефлексія як форма самопізнання виникає вже на початкових етапах професійного становлення – під час навчання у закладі вищої освіти й виконання перших професійних функцій. Вона тісно пов'язана із загальною рефлексивною здатністю, тобто з умінням усвідомлювати власний життєвий досвід, емоції, думки та вчинки в різних життєвих і професійних ситуаціях.

Важливість рефлексії педагога підтверджується й освітньо-нормативними документами

України. Так, у Законі України «Про освіту» (2017) зазначено, що вчитель зобов'язаний систематично підвищувати власний професійний рівень, педагогічну майстерність і культуру, що передбачає постійний аналіз, самопізнання та здатність до рефлексії. У Законі України «Про повну загальну середню освіту» (2020) наголошується, що педагог повинен бути не лише фахівцем із належною освітою, а й особистістю високої культури й моралі, спроможною забезпечити якість навчально-виховного процесу.

Згідно з Концепцією «Нова українська школа» (2016), діяльність учителя полягає не лише у проведенні уроку, а у спільній взаємодії з учнями. Це потребує здатності до аналізу власної педагогічної діяльності, розуміння індивідуальних і психологічних особливостей учнів, свідомого вибору методів і технологій навчання. Таким чином, рефлексія розглядається як основа професійного зростання педагога, умова підвищення ефективності навчального процесу та розвитку педагогічної культури.

Рефлексивна культура посідає важливе місце у структурі професійної підготовки майбутнього вчителя, оскільки забезпечує усвідомлення педагогом власної діяльності, її цілей, мотивів, результатів та наслідків. У науковій літературі рефлексію розглядають як процес самопізнання, самоаналізу та самокорекції, що сприяє формуванню внутрішньої готовності особистості до професійного вдосконалення.

Рефлексивна культура майбутнього вчителя охоплює не лише інтелектуально-аналітичний компонент, а й емоційно-ціннісний та поведінковий аспекти, які забезпечують розвиток педагогічної самосвідомості, критичності мислення, здатності бачити власну діяльність очима інших учасників освітнього процесу. Вона є показником професійної зрілості, оскільки визначає рівень саморозуміння, саморегуляції та відповідальності за результати педагогічної взаємодії.

У контексті педагогічної освіти рефлексивна культура є не лише метою, але й засобом професійного становлення. Саме через рефлексію відбувається осмислення власного досвіду, інтеграція теоретичних знань з практичною діяльністю, формування індивідуального стилю педагогічної поведінки. Підготовка майбутнього вчителя, зорієнтована на розвиток

рефлексивної культури, сприяє формуванню автономної, відповідальної та творчої особистості педагога, здатного до критичного аналізу освітніх ситуацій і до постійного самовдосконалення.

Педагогічна практика посідає центральне місце у процесі професійної підготовки майбутніх учителів, адже саме під час її проходження студенти мають змогу застосовувати набуті теоретичні знання у реальних умовах освітнього середовища. Це не лише сприяє розвитку професійних компетентностей, а й формує важливі якості, зокрема здатність до рефлексії – усвідомлення власних дій, педагогічних рішень і результатів взаємодії з учнями.

У Хмельницькому національному університеті студенти спеціальності «Середня освіта (Польська мова та зарубіжна література. Українська мова і література)» проходять кілька етапів педагогічної практики відповідно до навчального плану, серед яких:

- пропедевтична практика;
- педагогічна практика у закладах загальної середньої освіти.

Метою пропедевтичної практики є формування в майбутніх педагогів навичок спостереження, аналізу навчально-виховного процесу та підготовка до активної професійної діяльності. Серед основних завдань – закріплення теоретичних знань, оволодіння методами організації навчально-виховного процесу, ознайомлення з функціями вчителя-предметника і класного керівника, а також розвиток уміння аналізувати власні педагогічні дії через ведення щоденника спостережень (Горячок, Ранюк, 2025).

Педагогічна практика у ЗСО спрямована на формування системи професійних умінь, компетентностей і власного стилю викладання в умовах, максимально наближених до реальної педагогічної діяльності. Її завданнями є поглиблення фахових знань, оволодіння сучасними методами навчання, розвиток уміння самостійно оцінювати свою роботу, аналізувати результати діяльності та усвідомлювати потребу в професійному самовдосконаленні (Горячок, Ранюк, 2025).

У цьому контексті особливого значення набуває рефлексивна культура майбутнього вчителя, яка формується саме під час педагогічної практики. Вона передбачає здатність до самопостереження, критичного осмислення

власних педагогічних рішень, уміння зіставляти заплановані й досягнуті результати, визначати шляхи вдосконалення професійної діяльності. Розвинена рефлексивна культура є невід’ємною складовою професійної компетентності педагога, оскільки забезпечує його готовність до саморозвитку, самокорекції та творчого підходу до навчання й виховання учнів.

Формування рефлексії у студентів педагогічних спеціальностей є одним із ключових напрямів підготовки сучасного вчителя, оскільки саме рефлексивна здатність забезпечує усвідомлене ставлення до професійної діяльності, розвиток саморегуляції, самопізнання й професійного самовдосконалення. Для ефективного розвитку цієї якості доцільно застосовувати різні методи, що стимулюють аналітичне, критичне й творче мислення майбутніх педагогів.

1. Ведення рефлексивного щоденника. Рефлексивний щоденник є одним із найефективніших інструментів самоаналізу педагогічного досвіду. Його ведення дає змогу студенту фіксувати власні спостереження, емоції, висновки після кожного заняття або педагогічної ситуації. Завдяки цьому формується вміння усвідомлювати свої дії, визначати успіхи та труднощі, аналізувати причини помилок і планувати подальше професійне вдосконалення. Крім того, систематичне ведення такого щоденника сприяє розвитку навичок письмової рефлексії, формуванню виважених суджень і глибшому розумінню себе як майбутнього педагога.

2. Обговорення та аналіз педагогічних ситуацій. Аналіз реальних або змодельованих педагогічних ситуацій дає змогу студентам розвивати здатність бачити проблему з різних позицій: учителя, учня, батьків, адміністрації тощо. Під час колективного обговорення майбутні вчителі навчаються аргументувати власну точку зору, вислуховувати інших, співвідносити власні педагогічні рішення з етичними, психологічними та методичними нормами. Така робота формує навички критичного мислення, здатність до педагогічного аналізу й вироблення адекватних стратегій поведінки в різних освітніх ситуаціях.

Як приклад пропонуємо таку ситуацію: *Під час проведення уроку літератури у 9-му класі студент-практикант запитав учнів про власне розуміння головного героя прочитаного твору. Один з учнів, який зазвичай був активним, від-*

повів різко: «Цей герой дурень, і взагалі твір нудний. Навіщо ми це вчимо?»

Студент роззубився, не знаючи, як реагувати. Він відчув, що його авторитет у класі може похитнутися, і вирішив не коментувати висловлювання, швидко перейшовши до наступного питання. Після уроку вчитель-наставник звернув увагу, що студент не використав ситуацію як можливість для розвитку критичного мислення учнів та не проаналізував поведінку дитини.

Завдання для студентів:

Опис ситуації: Які емоції викликала ця подія у вас як у майбутнього педагога? Чи вважаєте ви реакцію учня допустимою?

Аналіз: Які причини могли зумовити таку поведінку учня? Чи міг викладач спровокувати подібну реакцію несвідомо? Які педагогічні принципи порушено або могли бути застосовані?

Рефлексія: Як би ви відреагували на місці студента-практиканта? Які альтернативні способи реагування ви можете запропонувати? Які висновки ви робите про власну готовність до непередбачуваних ситуацій у класі?

Самооцінювання: Оцініть свої дії за шкалою від 1 до 5 за такими критеріями: емоційна стабільність, педагогічна гнучкість, здатність до діалогу, рівень емпатії. Визначте, які якості вам потрібно розвивати для підвищення своєї професійної рефлексії.

3. Самооцінювання та взаємооцінювання. Процес рефлексії нерозривно пов'язаний із умінням об'єктивно оцінювати власну діяльність. Самооцінювання сприяє усвідомленню сильних і слабких сторін майбутнього педагога, формуванню відповідальності за результати своєї роботи. Взаємооцінювання, своєю чергою, розвиває вміння надавати конструктивний зворотний зв'язок, що формує педагогічну культуру спілкування та толерантність до чужих поглядів. Використання обох методів під час педагогічної практики дає можливість студентам обмінюватися досвідом і спільно формувати критерії ефективної педагогічної діяльності.

Практичні завдання, спрямовані на формування рефлексивної культури, повинні поєднувати елементи самоспостереження, аналізу педагогічних ситуацій і творчого осмислення власного досвіду. Серед найефективніших

форм роботи можна виділити: створення індивідуального портфоліо майбутнього педагога, де студент аналізує власні досягнення, труднощі, педагогічні спостереження та формулює перспективи розвитку; участь у семінарах і дискусіях, які передбачають колективне обговорення педагогічних проблем, взаємну оцінку дій та пошук оптимальних шляхів вирішення освітніх завдань; ведення електронного блогу або відеощоденника, що дає змогу інтегрувати цифрові технології у процес рефлексії та сприяє розвитку медіаграмотності; створення кейсів із реальних ситуацій педагогічної практики з подальшим їх аналізом і розробкою альтернативних стратегій поведінки; проведення самоаналізу власного уроку із використанням відеозаписів, що дає змогу студенту побачити свою діяльність збоку та об'єктивно оцінити результати.

Процес формування рефлексивної культури майбутніх учителів не позбавлений труднощів, які мають як психологічний, так і організаційно-методичний характер.

1. Психологічні бар'єри у розвитку самокритичності та самоаналізу. Багато студентів відчують труднощі у відкритому самоаналізі власної діяльності через страх критики, невпевненість у собі або звичку орієнтуватися на зовнішню оцінку. Це ускладнює розвиток рефлексії, оскільки вимагає внутрішньої готовності до самоосмислення, прийняття власних недоліків і прагнення до змін.

2. Недостатня інтеграція теоретичних знань і практичних навичок. Іноді навчальний процес у вищій школі орієнтований переважно на засвоєння теоретичного матеріалу, тоді як студенти мають обмежені можливості застосувати знання на практиці. Це призводить до формального ставлення до рефлексії, коли аналіз дій не супроводжується реальними змінами у професійній поведінці.

3. Відсутність методичної підтримки та наставництва. Рефлексивна діяльність потребує кваліфікованого педагогічного супроводу. Нестача досвідчених наставників, які могли б спрямовувати, коригувати й підтримувати студентів у процесі самоаналізу, часто призводить до поверхневого виконання рефлексивних завдань без усвідомлення їхньої цінності.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, педагогічна практика

виступає не лише як навчальна дисципліна, а й як стратегічний інструмент розвитку рефлексивної культури майбутнього педагога. Її значення важко переоцінити, оскільки саме через практичну діяльність формується здатність до усвідомленого самовдосконалення, що є основою для високого рівня професійної майстерності та педагогічної етики. Системне дослідження цього питання дає змогу окреслити ефективні шляхи вдосконалення підготовки вчителів, підвищити якість освіти та сприяти формуванню нового покоління педагогів, здатних ефективно та відповідально діяти у сучасному освітньому просторі. Саме в процесі практики відбувається інтеграція теоретичних знань і практичного досвіду, що створює умови для розвитку критичного мислення, самопізнання, самооцінювання й самокорекції педагогічних дій.

Рефлексивна культура розглядається як невід'ємна характеристика сучасного педагога,

що забезпечує усвідомлення цілей і мотивів професійної діяльності, сприяє формуванню педагогічної емпатії, відповідальності та готовності до самовдосконалення. Вона допомагає майбутньому вчителю не лише оцінювати результати власної роботи, а й шукати оптимальні шляхи підвищення її ефективності, розвивати індивідуальний стиль викладання, творчий підхід до освітнього процесу. Ефективність формування рефлексивної культури залежить від методичного супроводу практики, діяльності наставників і створення сприятливого освітнього середовища, що стимулює самоаналіз і критичне осмислення педагогічного досвіду.

Перспективи подальших досліджень полягають у вдосконаленні методик розвитку рефлексивних умінь студентів під час практики та визначенні критеріїв оцінювання рівня сформованості рефлексивної культури.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Волкова Н. П. Професійно-педагогічна комунікація: теорія, технологія, практика: Монографія. Д.: Вид-во ДНУ, 2005. 304 с.
2. Гончаренко С. У. Український педагогічний енциклопедичний словник. Рівне : Волинські обереги, 2011. 519 с.
3. Закон України «Про освіту». 2017. URL <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2145-19/>
4. Закон України «Про повну загальну середню освіту». 2020. URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>.
5. Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи. 2016. 40 с. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>
6. Педагогічна майстерність: Підручник / І. А. Зязюн, Л. В. Крамущенко, І. Ф. Кривонос та ін.; За ред. І. А. Зязюна. 2-ге вид. допов. і переробл. Київ : Вища шк., 2004. 422 с.
7. Психологічний словник / Авт.-уклад. В. В. Синявський, О. П. Сергєєнкова / За ред. Н. А. Побірченко. Київ : Науковий світ, 2007.
8. Ранюк, О., Горячок І. Педагогічна практика як етап професійного становлення майбутнього філолога. *Acta Paedagogica Volyniensis*, 1, 2025. 194–200, doi:<https://doi.org/10.32782/apv/2025.1.28>
9. Семенов О., Базиль Л., Дятленко Т. Фахова практика вчителя-словесника : [навчальний посібник]. Луганськ : Вид-во «Ноулідж», 2011. 496 с.
10. Тарасенко Г. С. Естетико-екологічна культура вчителя як особистісний і педагогічний феномен. *Педагогіка і психологія*. 1996. № 1. С. 141–150.
11. Філософський енциклопедичний словник / НАН України, Ін-т філософії імені Г. С. Сковороди; [редкол.: В. І. Шинкарук (голова) та ін.]. Київ: Абрис, 2002. VI, 742 с.
12. Хомич Л. О. Професійно-педагогічна підготовка вчителя початкових класів : [монографія]. Київ : Магістр–S, 1998. 200 с.

REFERENCES:

1. Volkova N. P. (2011). Professional and pedagogical communication: theory, technology, practice: Monograph [Profesiino-pedahohichna komunikatsiia: teoriia, tekhnolohiia, praktyka: Monohrafiia]. Dnipro : DNU Publishing House, 2005. 304 s. [in Ukrainian]
2. Goncharenko S. U. (2011). Ukrainian Pedagogical Encyclopaedic Dictionary [Ukrainskyi pedahohichnyi entsyklopedychnyi slovnyk.]. Rivne: Volynski Oberegy. 519 p. [in Ukrainian]
3. Law of Ukraine 'On Education' [Zakon Ukrainy «Pro osvitu»]. (2017). URL <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2145-19/> [in Ukrainian]

4. Law of Ukraine 'On Complete General Secondary Education' [Zakon Ukrainy «Pro povnu zahalnu seredniu osvitu»]. (2020). URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>. [in Ukrainian]
5. New Ukrainian School: Conceptual Foundations for Secondary School Reform [Nova ukrainska shkola: kontseptualni zasady reformuvannia serednoi shkoly]. (2016). 40 s. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> [in Ukrainian]
6. Pedagogical Mastery: Textbook [Pedahohichna maisternist: Pidruchnyk] (2004) / I. A. Ziazun, L. V. Kramushchenko, I. F. Kryvonos et al.; Edited by I. A. Ziazun. 2nd edition, supplemented and revised. Kyiv: Vyshcha shkola. 422 s. [in Ukrainian]
7. Psychological Dictionary [Psykhologichnyi slovnyk] (2007) / Authors-compilers: V. V. Sinyavsky, O. P. Sergeenkova / Edited by N. A. Pobirchenko. Kyiv: Scientific World. [in Ukrainian]
8. Raniuk O., Horiachok I. (2025). Teaching practice as a stage in the professional development of future philologists. [Pedahohichna praktyka yak etap profesiinoho stanovlennia maibutnoho filoloha]. *Acta Paedagogica Volynienses*, 1, 2025. S. 194–200. [in Ukrainian]
9. Semenog O., Bazyl L., Dyatlenko T. (2011). Professional Practice of a Language Teacher: textbook [Fakhova praktyka vchytelia-slovesnyka : navchalnyi posibnyk]. Luhansk: Noulidzh Publishing House. 496 s. [in Ukrainian]
10. Tarasenko G. S. (1996). Aesthetic and ecological culture of a teacher as a personal and pedagogical phenomenon [Estetyko-ekologichna kultura vchytelia yak osobystisnyi i pedahohichnyi fenomen]. *Pedagogy and Psychology* №. 1. S. 141–150. [in Ukrainian]
11. Philosophical Encyclopedic Dictionary (2002). [Filosofskyi entsyklopedychnyi slovnyk] / National Academy of Sciences of Ukraine, H. S. Skovoroda Institute of Philosophy; [editorial board: V. I. Shynkaruk (chairman) et al.]. Kyiv: Abrys, 2002. VI, 742 s. [in Ukrainian]
12. Khomych L. O. (1998). Professional and pedagogical training of primary school teachers: monograph [Profesiino-pedahohichna pidhotovka vchytelia pochatkovykh klasiv : monohrafiia]. Kyiv: Magister–S. 200 s. [in Ukrainian]

Дата першого надходження рукопису до видання: 25.10.2025
Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 21.11.2025
Дата публікації: 19.12.2025